

De aansluiting tussen onderwijs en beroep bij hoger opgeleide afgestudeerden: Vlaanderen in internationaal perspectief

Verhaest, D., Sellami, S. & Van der Velden, R. (2013). *De aansluiting tussen opleiding en beroep bij afgestudeerden uit het hoger onderwijs: Vlaanderen in internationaal perspectief*. Research paper SSL/2013.04/4.2, Steunpunt SSL: Leuven.

In Europees perspectief blijken Vlaamse afgestudeerden uit het hoger onderwijs eerder gemiddeld te scoren op het vlak van de match tussen hun opleiding en beroep. We gaan na welke factoren deze score kunnen verklaren. Op basis van eerder onderzoek simuleren we hoe Vlaanderen zou scoren bij een verandering in de vraag- en aanbodcondities op de arbeidsmarkt en een wijziging in de institutionele structuur van onderwijs en arbeidsmarkt. De resultaten suggereren dat een combinatie van maatregelen, zowel op het vlak van onderwijsbeleid, arbeidsmarktbeleid als economisch beleid, aangewezen is indien beleidsmakers de mismatch onder Vlaamse hoger opgeleiden wensen te reduceren.

Achtergrond

Op nationaal en internationaal vlak is de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt een belangrijk punt op de beleidsagenda (zie bijvoorbeeld European Commission, 2011). Het blijkt immers niet voor iedereen evident om een passende aansluiting te vinden tussen het behaalde diploma en de job. Onderzoek hieromtrent focust vooral op overscholing (McGuinness, 2006), dit impliceert dat het niveau van de opleiding het vereiste niveau voor de uitoefening van de baan overstijgt. In de meeste landen start een omvangrijk gedeelte van de jongeren hun

carrière onder hun niveau (Battu, Belfield, & Sloane, 1999; Verhaest & Van der Velden, 2013). Cijfers voor Vlaamse jongeren suggereren dat, afhankelijk van de toegepaste meetmethode, 26% tot 54% overgeschoold is voor de eerste job (zie Verhaest & Omeij, 2003). Meer recentelijk is er ook een groeiende aandacht voor horizontale (mis) match, dit is de aansluiting tussen de gevolgde onderwijsrichting en de inhoud van de job (Humblet, 2007). Zo vonden Verhaest, Van Trier en Sellami (2011) dat 16% van de Vlaamse hoger opgeleide afgestudeerden tijdens hun eerste job terecht komen in een job waar

van de inhoud niet overeenstemt met de gevolgde studierichting. Verder bleek de overgrote meerderheid van de schoolverlaters deze horizontale mismatch te combineren met overscholing. Tot slot bleek ook dat vooral de combinatie van deze twee vormen van mismatch aanleiding geeft tot lagere arbeidstevredenheid en lagere lonen.

Een gebrekkige aansluiting tussen onderwijs en beroep heeft niet alleen negatieve effecten voor het individu, maar resulteert ook in een verspilling van publieke middelen. Voor beleidsmakers is het bijgevolg van belang om te weten wat de mate van mismatch op landenniveau bepaalt. De voorbije

jaren hebben meerdere onderzoeken zich gefocust op de mechanismen die de verschillen in overscholing tussen landen kunnen verklaren. Hieruit bleek dat een brede waaier aan factoren, zowel gerelateerd aan de vraag- en aanbodcontext op de arbeidsmarkt als aan de institutionele context, een invloed hebben op de incidentie van overscholing op landenniveau (Croce & Ghighnoni, 2012; Verhaest & Van der Velden, 2013). Wat horizontale mismatch betreft vond Wolbers (2003) dat een hoge werkloosheidsgraad gepaard gaat met een hogere incidentie van deze vorm van mismatch. Ander onderzoek naar de determinanten van deze vorm van mismatch is echter nagenoeg afwezig.

Om deze lacune op te vullen voerden we een analyse uit naar de determinanten van de landenverschillen in mismatch onder hoger opgeleiden vijf jaar na afstuderen. Hierbij werden vier vormen van (mis)match onderscheiden: volledige match (geen overscholing, geen horizontale mismatch), pure overscholing (overscholing zonder horizontale mismatch), pure horizontale mismatch (horizontale mismatch zonder overscholing) en volledige mismatch (overscholing in combinatie met horizontale mismatch). De gedetailleerde resultaten van deze analyse zijn terug te vinden in Verhaest, Sellami en Van der Velden (2013). We vatten de voornaamste bevindingen samen.

Wat betreft de vraag- en aanbod context hielden we rekening met twee factoren, met name de *conjunctuurcyclus* en *structurele onevenwichten tussen vraag naar en het aanbod van hoger opgeleiden*. We vonden dat zowel een cyclisch als een structureel overschot aan hoger opgeleiden gepaard gaat met meer pure overscholing en meer volledige mismatch. Dit is in overeenstemming met eerdere uitkomsten uit de literatuur en geeft aan dat afgestudeerden bereid zijn om functies op een lager niveau te aanvaarden wanneer ze geconfronteerd worden met een sterke competitie voor jobs omwille van cyclische of structurele onevenwichten. We vonden geen evidentie voor een effect van deze variabelen op pure horizontale mismatch. Dit kan verklaard worden door het gegeven dat een overaanbod aan hoger opgeleiden werkgevers de mogelijkheid biedt om kieskeuriger te zijn en dus enkel te kiezen voor afgestudeerden uit een aansluitende studierichting. Dit effect lijkt de hogere neiging onder afgestudeerden om jobs buiten hun domein aan te nemen te compenseren.

Verder werden twee kenmerken van het onderwijsstelsel onderscheiden, enerzijds de *kwaliteit en selectiviteit (dus de moeilijkheidsgraad) van de opleidingen* en anderzijds hun *oriëntatie (algemeen versus specifiek)*. Wat de kwaliteit en selectiviteit betreft, vonden we een negatieve impact op de kans op volledige mismatch en op de kans op pure horizontale mismatch. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat, wanneer de waarde van het formele onderwijs daalt, werkgevers minder waarde gaan hechten aan de aansluiting met de richting en meer terugvallen op aanvullende opleidingen. Wat de oriëntatie van het onderwijssysteem betreft, vonden we dat landen met een algemeen onderwijssysteem een iets lagere kans hebben op volledige mismatch. Deze resultaten lagen in lijn met onze verwachtingen, aangezien algemeen opgeleiden wellicht over een breder palet aan vaardigheden beschikken en dus, in vergelijking met meer specifiek opgeleiden, relatief productiever zijn in een job die niet aansluit met de studierichting.

Tot slot, wat de institutionele context op de arbeidsmarkt betreft, bekeken we de rol van de *vervangingsratio bij werkloosheid*, de *striktheid van de werknemersbescherming voor ontslag* en de *dekkingsgraad van collectieve onderhandelingen*. De vervangingsratio bleek een negatieve impact te hebben op de kans op pure horizontale mismatch. Een logische verklaring is dat hogere werkloosheidsuitkeringen werkzoekenden toelaat om kieskeuriger te zijn. Verder bleek ook de graad van werknemersbescherming de kans op pure inhoudelijke mismatch negatief te beïnvloeden. Op basis van sommige modelspecificaties vonden we ook een significant negatieve impact op de twee andere mismatchtypes. Tot slot vonden we dat een hogere dekkingsgraad van collectieve loononderhandelingen de incidentie van volledige mismatch verhoogt. Dit kan enerzijds verklaard worden door neerwaartse loonrigiditeit, waardoor een overschot aan geschoolde arbeid niet zomaar opgevangen wordt via het prijzenmechanisme. Anderzijds kan ook looncompressie als gevolg van relatief hoge lonen in lagere jobsegmenten een rol spelen. Dit reduceert de opportuniteitskost van het aannemen van jobs op lagere niveaus.

In dit artikel bouwen we verder op deze resultaten en focussen we expliciet op de internationale positie van Vlaanderen. Uit het onderzoek bleek dat Vlaanderen gemiddeld scoort op de incidentie van

mismatch onder hoger opgeleiden vijf jaar na afstuderen. We onderzoeken welke van bovenstaande mechanismen deze positie van Vlaanderen kunnen verklaren. Meer specifiek simuleren we, op basis van de eerder gerapporteerde schattingen, voor elke verklarende landen- of regiovariabele hoe Vlaanderen op elke vorm van mismatch zou scoren indien Vlaanderen op de betreffende verklarende variabele (A) zoals gemiddeld zou scoren, (B) 1 standaardafwijking boven het landengemiddelde zou scoren en (C) 1 standaardafwijking onder het landengemiddelde zou scoren. Dit moet beleidsmakers meer inzicht bieden in de gevolgen van eventuele beleidsacties gericht op het reduceren van mismatches onder hoger opgeleide jongeren in Vlaanderen.

Het artikel is als volgt gestructureerd. In de volgende sectie detailleren we de data en gebruikte methodes. Vervolgens bespreken we de resultaten van onze simulatieoefening. We eindigen met conclusies en beleidsaanbevelingen.

Data en meetmethodes

De analyse uit voorgaand onderzoek is gebaseerd op een combinatie van de REFLEX en HEGESCO data. De REFLEX survey werd uitgevoerd onder afgestudeerden in zestien landen en regio's. De bevraging vond plaats in 2005 onder representatieve steekproeven van afgestudeerden uit het hoger onderwijs die hun diploma hebben behaald in het academiejaar 1999/2000. HEGESCO is een verwant onderzoek dat werd uitgevoerd in 2008 onder afgestudeerden van het academiejaar 2002/2003 in vijf Centraal- en Oost-Europese landen. Deze

databanken bevatten gedetailleerde gegevens over het studieprogramma en de beginnende arbeidsloopbaan. Voor een gedetailleerd overzicht van de bevraging verwijzen we naar Allen en Van der Velde (2007).

Om overscholing te meten werd aan de respondenten gevraagd welk type van opleiding het meest geschikt was voor hun baan. De respondenten hadden de mogelijkheid om te kiezen tussen een aantal onderwijsniveaus. Wanneer het vastgestelde niveau door de respondent lager is dan het bereikte opleidingsniveau, werd de afgestudeerde geacht overgeschoold te zijn. Om horizontale mismatch te meten, werd de volgende vraag gesteld: 'welk opleidingsgebied sluit volgens jou het meest aan bij dit werk?' De respondenten konden hierbij kiezen uit vier categorieën, namelijk 'uitsluitend eigen studiedomein', 'eigen of een verwant domein', 'een heel ander domein' of 'niet een bepaald domein'. De eerste twee antwoorden werden gedefinieerd als een horizontale match en de andere als een horizontale mismatch. Door het combineren van de twee soorten mismatches, krijgen we de eerder gedefinieerde vier (mis)match categorieën.

In tabel 1 wordt de incidentie van mismatch in Vlaanderen voor de job vijf jaar na het afstuderen weergegeven. De gegevens worden vergeleken met het landengemiddelde.¹ Op het vlak van volledige match scoorde Vlaanderen beter dan gemiddeld; het aandeel zonder mismatch (77,7%) ligt ongeveer vier procentpunt hoger dan gemiddeld. Dit blijkt vooral het gevolg te zijn van een lager percentage met een pure horizontale mismatch. Op het vlak van pure overscholing (8,2%) en volledige mismatch (7,3%) benaderden de Vlaamse gegevens

Tabel 1.

Incidentie van (mis)match in de job vijf jaar na afstuderen (in percentages)

	Vlaanderen	Landengemiddelde ^(a)	Standaardafwijking
Volledige match	77,7	74,2	10,0
Pure overscholing	8,2	7,9	3,0
Pure horizontale mismatch	6,9	10,4	7,0
Volledige mismatch	7,3	7,5	5,0

Noot: ^(a) Gemiddelde op basis van volgende landen of regio's: Duitsland, Estland, Finland, Frankrijk, Hongarije, Italië, Japan, Nederland, Noorwegen, Oostenrijk, Polen, Portugal, Slowakije, Spanje, Tsjechië, Turkije, Verenigd Koninkrijk, Vlaanderen en Zwitserland.

Bron: Verhaest et al. (2013), gebaseerd op de REFLEX en HEGESCO data.

het landengemiddelde. Eerder onderzoek voor de eerste job na afstuderen, op basis van dezelfde dataset, kwam tot gelijkaardige conclusies (Verhaest & Van der Velden, 2013): voor deze job was het percentage overscholing 27,3% in vergelijking met een landengemiddelde van 26,0%.

Zoals eerder vermeld werd in de voorgaande studie gefocust op drie groepen van factoren: de vraag- en aanbodcontext op de arbeidsmarkt, de onderwijsinstituties en de arbeidsmarktinstuties. Wat betreft de vraag- en aanbodcontext werden twee variabelen onderscheiden, de conjunctuurcyclus op het moment van arbeidsmarktintrede en structurele onevenwichten tussen het aanbod van en de vraag naar hoger opgeleiden. De conjunctuurcyclus werd gemeten aan de hand van de outputgap (OECD, 2006).² Om de impact van structurele onevenwichten tussen aanbod van en vraag naar hooggeschoolde werknemers te beoordelen hebben we rekening gehouden met het aandeel hooggeschoolden in de leeftijd van 25 jaar of ouder (Barro & Lee, 2001) en de uitgaven aan onderzoek en ontwikkeling (OECD, 2008). Het verschil tussen de gestandaardiseerde waarden van deze twee maatstaven biedt een indicatie voor relatieve verschillen tussen landen in het structurele overaanbod aan hooggeschoolde werknemers. Verder werd ook rekening gehouden met twee institutionele kenmerken van het hoger onderwijssysteem. Voor de meting van deze variabelen werd gebruik gemaakt van beoordelingen door de respondenten in de REFLEX-HEGESCO survey. Concreet werden

de afgestudeerden een aantal vragen omtrent de kenmerken van hun studieprogramma voorgelegd (bijvoorbeeld “In welke mate was de volgende beschrijving van toepassing op uw programma: het programma werd over het algemeen als veeleisend beschouwd”). Op de antwoorden voerden we een factoranalyse uit die leidde tot twee factoren, één factor die de kwaliteit en selectiviteit van de programma’s meet en een tweede factor die de mate waarin de programma’s eerder algemeen dan wel specifiek georiënteerd zijn meet. Voor elk land of regio berekenden we vervolgens het gewogen gemiddelde op elk van deze factoren. Wat betreft de institutionele setting van de arbeidsmarkt bekeken we de striktheid van de wetgeving inzake arbeidsbescherming (gemeten door de OECD (2010)), de generositeit van de werkloosheidsuitkeringen (gemeten door de vervangingsratio (OECD, 2012)) en de dekkingsgraad van collectieve loononderhandelingen (Venn, 2009). Voor een gedetailleerde beschrijving van de meting van alle variabelen en een discussie hierover verwijzen we naar Verhaest et al. (2013).

In tabel 2 geven we weer hoe Vlaanderen op deze variabelen scoort in vergelijking met het gemiddelde van de landen die zijn opgenomen in de studie. Op het moment van arbeidsmarktintrede van de jongeren in onze data scoorde Vlaanderen conjunctureel iets beter dan gemiddeld. Verder blijkt dat Vlaanderen in het voorbije decennium een relatief hoger structureel overaanbod van hooggeschoolden had dan de andere landen in het onderzoek. Ook wat betreft de

Tabel 2.
Scores landenkenmerken – Vlaanderen versus gemiddeld

		Vlaanderen	Landen-gemiddelde	Standaard-afwijking
Vraag en aanbod context	Output gap bij arbeidsmarktintrede	1,29	1,10	1,30
	Structureel overaanbod hooggeschoolden (relatief)	0,32	0,07	0,70
Onderwijsinstituties	Kwaliteit en selectiviteit	0,20	0,00	0,30
	Algemene oriëntatie	0,30	0,01	0,27
Arbeidsmarktinstuties	Vervangingsratio	0,58	0,59	0,10
	Werknemersbescherming	2,50	2,28	0,56
	Dekkingsgraad collectieve onderhandelingen	0,93	0,60	0,26

Bron: Verhaest et al. (2013), gebaseerd op de REFLEX en HEGESCO data en op secundaire gegevens van OECD (2012, 2010) en Venn (2009).

kwaliteit en selectiviteit en de mate van algemeenheid van de onderwijsprogramma's scoorde Vlaanderen hoger dan gemiddeld. Tot slot, wat de arbeidsmarktinstuties betreft, lag de vervangingsratio voor ons land dicht bij het gemiddelde in de steekproef. Verder blijken in ons land de werknemers iets beter te worden beschermd dan gemiddeld. Opvallend is echter vooral de hoge dekkingsgraad van collectieve loononderhandelingen in ons land.

Voorgaande cijfers hebben betrekking op de situatie van een tiental jaar geleden. We vragen ons bijgevolg af in welke mate deze gegevens nog steeds relevant zijn. De meest recente beschikbare gegevens omtrent de outputgap hebben betrekking op 2013. Gegeven de periode van laagconjunctuur was de outputgap toen sterk negatief (-1,9). Vermits de conjuncturele context inherent tijdelijk is, hoeft dit evenwel niet problematisch te zijn. Op het moment van arbeidsmarktintrede van de afgestudeerden in deze studie was het aantal landen met een negatieve outputgap wel beperkt. Bijgevolg is het verschil in mismatch tussen een periode van hoog- en laagconjunctuur dus allicht veel groter dan wat op basis van onze simulaties gesuggereerd wordt. Voor wat het structurele overaanbod aan hoger opgeleiden betreft lijkt er over het voorbije decennium weinig veranderd. Voor 2010 bekomen we een waarde van 0,45, wat ietsje hoger is dan de waarde van tien jaar eerder. Ook de graad van werknemersbescherming (2,61 in 2008) en de dekkingsgraad van de collectieve onderhandelingen (96% in 2009) zijn vrij stabiel. Met betrekking tot de hoogte van de werkloosheidsuitkering stellen we wel een duidelijke wijziging vast: in 2009 steeg de vervangingsratio naar 0,67. Dit benadert de waarde van 1 standaardafwijking boven het landengemiddelde (dit is 0,69). Het gesimuleerde effect voor deze waarde kunnen we dus bij benadering interpreteren als het verwachte effect van de verhoging van de werkloosheidsuitkeringen in 2009 op mismatch. Tot slot, voor wat de kwaliteit en selectiviteit en de oriëntatie van het hoger onderwijs betreft zijn geen vergelijkbare gegevens beschikbaar.

Gesimuleerde effecten

In de eerder vermelde studie werd de impact van de verschillende landenvariabelen op de kans op mismatch onderzocht via een multilevel multinomiaal

logit model. Op die manier werd onder meer gecontroleerd voor verschillen in compositie tussen landen op het vlak van individuele kenmerken zoals geslacht, leeftijd, afstudeerniveau of onderwijsrichtingen. Om te kunnen beoordelen wat de positie van Vlaanderen in internationaal perspectief verklaart, voeren we, op basis van deze schattingen, per landenvariabele en per mismatchtype simulaties uit voor drie hypothetische situaties. We bekijken telkens hoe de gemiddelde kans op mismatch in Vlaanderen zou veranderen indien Vlaanderen op de betreffende landenvariabele (A) zoals gemiddeld zou scoren, (B) 1 standaardafwijking boven het landengemiddelde zou scoren en (C) 1 standaardafwijking onder het landengemiddelde zou scoren. Het resultaat van deze oefening wordt weergegeven in tabel 3. Een positieve waarde geeft aan dat de gemiddelde kans op mismatch in Vlaanderen zou toenemen indien Vlaanderen zou scoren volgens het veronderstelde scenario. Een negatieve waarde daarentegen geeft aan dat de kans op mismatch in het veronderstelde scenario zou afnemen.

Vooreerst blijkt het belang van de conjunctuur. Op het moment van arbeidsmarktintrede van de hoger opgeleiden in deze studie (het jaar 2000) scoorde België conjunctureel iets beter dan gemiddeld (tabel 2). De simulaties in tabel 3 suggereren dat, mocht de conjuncturele situatie in het jaar 2000 in ons land benedengemiddeld (een outputgap van 1 standaarddeviatie onder het gemiddelde) geweest zijn, de gemiddelde kans op pure overscholing en volledige mismatch respectievelijk 2,8 procentpunten en 5,5 procentpunten hoger geweest zou zijn in Vlaanderen. Globaal gezien blijkt het verschil tussen een boven- en benedengemiddelde conjunctuur aanleiding te geven tot een verschil in gemiddelde kans op pure overscholing en volledige mismatch van respectievelijk 4,6 ($0,028 + 0,018$) en 8,6 ($0,055 + 0,031$) procentpunten. Vermits zo goed als alle landen in de steekproef op het moment van arbeidsmarktintrede een positieve outputgap kenden (zie hoger), verwachten we dat het verschil in mismatch tussen een periode van hoogconjunctuur en een periode van laagconjunctuur nog veel groter is.

Verder bleek uit de beschrijvende statistieken dat Vlaanderen tijdens het voorbije decennium relatief gezien een iets hoger structureel overaanbod van hogeschoolden had dan gemiddeld. Bijgevolg

Tabel 3.

Gesimuleerde effecten van veranderingen in de landenkenmerken op de gemiddelde kans op mismatch in Vlaanderen

Scenario: Vlaanderen scoort op een variabele	Gemiddeld effect van scenario (A), (B) of (C) op de kans op											
	pure overscholing			pure inhoudelijke mismatch			volledige mismatch					
	(A) gemiddeld	(B) 1 st. afw. boven gemiddelde	(C) 1 st. afw. onder gemiddelde	(A) gemiddeld	(B) 1 st. afw. boven gemiddelde	(C) 1 st. afw. onder gemiddelde	(A) gemiddeld	(B) 1 st. afw. boven gemiddelde	(C) 1 st. afw. onder gemiddelde	(A) gemiddeld	(B) 1 st. afw. boven gemiddelde	(C) 1 st. afw. onder gemiddelde
Vraag- en aanbodcontext	0,003 -0,009	-0,018 0,019	0,028 -0,032				0,006 -0,012	-0,031 0,024	0,055 -0,039			
Onderwijs-instituties				0,030	-0,011	0,090	0,013	-0,006	0,036			
Arbeidsmarkt-instituties	0,007 -0,014	-0,010 -0,003	0,027 -0,024	-0,001 0,006	-0,014 -0,008	0,015 0,021	0,007	-0,010	0,027			-0,038

Bron: Verhaest et al. (2013), op basis van de REFLEX en HEGESCO data; enkel simulaties voor resultaten die statistisch significant zijn op basis van alle modelspecificaties (niet cursief) of op basis van sommige modelspecificaties (cursief) worden gerapporteerd.

vinden we dat Vlaanderen substantieel lager zou scoren op de gemiddelde kans op zowel pure overscholing (-3,2 procentpunten) als volledige mismatch (-3,9 procentpunten) indien Vlaanderen een benedengemiddeld structureel overaanbod van hoger opgeleiden zou hebben gehad. Globaal gezien blijkt het verschil tussen een bovengemiddelde en een benedengemiddelde score op deze variabele voor Vlaanderen te resulteren in een verschil in gemiddelde kans op pure overscholing van 5,1 procentpunten (0,019+0,032) en een verschil in gemiddelde kans op volledige mismatch van 6,3 procentpunten (0,024+0,039).

Ook de kenmerken van het onderwijssysteem bleken een significante rol te spelen bij de verklaring van verschillen in onderwijsmismatch tussen landen. Op het vlak van de kwaliteit en selectiviteit van het onderwijssysteem scoorde Vlaanderen, zoals eerder opgemerkt, relatief hoog (tabel 2). Bijgevolg lijkt er niet veel ruimte meer te zijn om de gemiddelde kans op mismatch nog verder te verlagen door een verdere verbetering van de kwaliteit en selectiviteit. Anderzijds, mocht de kwaliteit en selectiviteit van het onderwijssysteem in Vlaanderen tot 1 standaard afwijking onder het gemiddelde zakken, dan suggereren onze simulaties dat de kans op pure inhoudelijke mismatch (volledige mismatch) met 9,0 (3,6) procentpunten zou toenemen. Een verandering in de algemene oriëntatie heeft eerder een beperkt effect vijf jaar na afstuderen. Het Vlaamse hoger onderwijs blijkt relatief algemeen te zijn (tabel 2). De simulaties suggereren dat een switch naar een meer specifiek georiënteerd systeem de gemiddelde kans op volledige mismatch zou reduceren met ongeveer 2 procentpunten.

Tot slot simuleren we ook het effect van een wijziging in de institutionele setting van de arbeidsmarkt. Allereerst suggereren onze simulaties dat de verhoging van de werkloosheidsuitkeringen in 2009 naar een bovengemiddeld niveau de gemiddelde kans op pure inhoudelijke mismatch met 1,4 procentpunt zal doen dalen. Ook de mate van werknemersbescherming beïnvloedt de kans op pure inhoudelijke mismatch negatief. Vermits ons land al een relatief hoge mate van werknemersbescherming heeft, is de ruimte voor een verdere daling van deze vorm van mismatch door een verdere versterking van de werknemersbescherming echter beperkt; een verdere toename van de mate

van werknemersbescherming tot een bovengemiddeld niveau zou de gemiddelde kans op deze vorm van mismatch verder doen dalen met 0,8 procentpunt. Anderzijds suggereren onze simulaties dat de gemiddelde kans op pure inhoudelijke mismatch 2,1 procentpunten lager zou geweest zijn mocht de werknemersbescherming onder het gemiddelde liggen. Voor wat betreft pure overscholing en volledige mismatch vinden we effecten van een gelijkaardige grootteorde. Gezien de statistische insignificantie op basis van sommige modelspecificaties is hier evenwel enige voorzichtigheid op zijn plaats.

Voor wat de collectieve onderhandelingsmacht betreft, blijkt dat indien België dezelfde dekkingsgraad zou hebben als gemiddeld, de gemiddelde kans op volledige mismatch in Vlaanderen met 2,3 procentpunten zou verminderen. Een daling van de dekkingsgraad naar een benedengemiddeld niveau zou deze gemiddelde kans zelfs met 3,8 procentpunten doen dalen. Voor pure overscholing vinden we een iets kleiner effect van 2,4 procentpunten voor een verandering van de dekkingsgraad naar een benedengemiddeld niveau. Ook hier is evenwel enige voorzichtigheid aangewezen vermits het effect op deze vorm van mismatch niet voor elke modelspecificatie statistisch significant is.

Conclusie en beleidsaanbevelingen

Uit eerder onderzoek bleek dat Vlaanderen gemiddeld scoort met betrekking tot onderwijsmismatch onder hoger opgeleiden vijf jaar na afstuderen. In deze studie onderzochten we welke mechanismen deze internationale positie van Vlaanderen kunnen verklaren. Hiervoor simuleerden we, op basis van de eerdere schattingen, het effect van veranderingen in drie groepen van factoren: de vraag- en aanbodcontext op de arbeidsmarkt, de institutionele kenmerken van het onderwijssysteem en de arbeidsmarktinstuties.

Een eerste bevinding betreft de invloed van de conjunctuur. Laagconjunctuur resulteert niet alleen in meer werkloosheid, maar ook in een minder goede aansluiting tussen onderwijs en beroep. Hoewel onze nationale beleidsmakers de conjunctuur slechts in beperkte mate sturen, houden ze hier best rekening mee, temeer omdat het effect op de kans op overscholing bijzonder persistent blijkt te zijn: de

conjunctuur bij arbeidsmarktintrede blijkt de mate van overscholing tot vijf jaar later te bepalen. Deze persistentie sluit aan bij de bevindingen van Baert, Cockx en Verhaest (2013): zij vonden voor Vlaamse schoolverlaters dat het aanvaarden van een betrekking waarvoor men overgeschoold is de instroom in een adequate betrekking in sterke mate uitstelt.

Verder blijkt dat Vlaanderen op het vlak van het structurele evenwicht tussen het aanbod van en de vraag naar hoger opgeleiden relatief minder goed scoort dan andere landen, wat aanleiding geeft tot een hogere kans op pure overscholing en volledige mismatch. Een eventuele beperking van de participatie in het hoger onderwijs is echter mogelijk in strijd met andere beleidsdoelstellingen. Bovendien heeft eerder onderzoek aangetoond dat het niet noodzakelijk die landen zijn met een hoog aandeel aan hoger opgeleiden die ook een groot structureel overschot aan hoger opgeleiden en dus een hoge overscholingsincidentie hebben (Verhaest & Van der Velden, 2013). Een verklaring hiervoor is dat, op de lange termijn, een groot aanbod aan hoger opgeleiden de creatie van hoogproductieve jobs stimuleert (Acemoglu, 1998). Niettemin kunnen overheden hier eventueel een actieve rol spelen door duurzaam te investeren in de kenniseconomie via het stimuleren van investeringen in onderzoek en ontwikkeling.

Op het vlak van de kwaliteit en selectiviteit van het onderwijssysteem scoort Vlaanderen wel sterk, wat de kans op volledige horizontale mismatch en volledige mismatch enigszins reduceert. Gezien de hoge positie van Vlaanderen op deze indicator lijkt er dus niet zoveel ruimte meer te zijn voor een verdere beperking van de kans op mismatch via deze beleidsvariabele. Anderzijds wijzen onze resultaten op het belang van het bewaken van deze kwaliteit en selectiviteit. Indien beleidsmakers bijvoorbeeld een verdere uitbreiding van de participatie in het hoger onderwijs wenselijk achten, dan dient in elk geval de kwaliteit en selectiviteit van de studieprogramma's gewaarborgd te blijven met het oog op het beperken van de mate van mismatch.

Wat de andere onderzochte onderwijsvariabele betreft, de mate waarin de studieprogramma's eerder algemeen dan wel specifiek zijn, suggereren de resultaten dat een meer specifiek georiënteerd onderwijs de kans op een volledige mismatch vijf jaar na afstuderen in beperkte mate zou kunnen

verkleinen. Enige omzichtigheid omtrent deze conclusie is evenwel aangewezen. Eerder onderzoek heeft immers aangetoond dat algemene opleidingen weliswaar de kans op overscholing aan het begin van de loopbaan verhogen, maar ook leiden tot een lagere kans op overscholingspersistentie (Verhaest, Schatteman, & Van Trier, 2014; Verhaest & Van der Velden, 2013). Mogelijk is het effect van een meer algemeen onderwijssysteem op langere termijn dus wel positief. Een verklaring hiervoor is dat meer algemene programma's individuen wendbaarder maakt op een veranderende arbeidsmarkt. Onderzoek suggereert in elk geval dat meer algemeen opgeleide individuen vaker bijleren tijdens hun eerste jobs (Verhaest & Omey, 2013).

Ook suggereren de simulaties dat de verhoging van de werkloosheidsuitkeringen in ons land in 2009 de kans op pure inhoudelijke mismatch onder hoger opgeleide schoolverlaters in Vlaanderen in beperkte mate zal verkleinen. Hogere werkloosheidsuitkeringen maken individuen allicht kieskeuriger waardoor ze minder snel geneigd zijn om een job aan te nemen die niet aansluit bij hun opleidingsrichting. Wat de kans op overscholing betreft vonden we geen bepalende rol voor de vervangingsratio. Niettemin heeft ander onderzoek aangetoond dat minder kieskeurige jongeren vaker langdurig overgeschoold zijn (Verhaest et al., 2014). Zoals Baert et al. (2013) aangeven worden schoolverlaters dus best niet aangezet om niet-passende betrekkingen aan te nemen tijdens de eerste maanden van het zoekproces. In elk geval worden beleidsmakers geconfronteerd met een duidelijke afweging tussen de strijd tegen werkloosheid en het vermijden van mismatch.

Via een verdere toename van de werknemersbescherming is er, gezien de hoge score van ons land, minder ruimte voor een verdere vermindering van de mate van mismatch. Bovendien spelen ook hier andere afwegingen, zoals het bestrijden van de werkloosheid. Tot slot lijkt er wel ruimte voor een daling van de mate van mismatch in ons land via een aanpassing van het loonvormingsproces. De dekingsgraad van de loononderhandelingen is in ons land relatief hoog. Studies geven dan ook aan dat de lonen in ons land erg rigide zijn (Du Caju, Fuss, & Wintr, 2007). In tegenstelling tot de andere institutionele kenmerken van de arbeidsmarkt heeft het loononderhandelingsproces geen tegengestelde effecten op werkloosheid en mismatch: een

flexibelere loonvorming kan een middel zijn om zowel werkloosheid als mismatch aan te pakken. Maar uiteraard spelen nog andere afwegingen zoals de impact van een meer flexibele loonvorming op de inkomensongelijkheid.

Samenvattend toont deze studie aan dat de internationale positie van Vlaanderen op het vlak van mismatch onder hoger opgeleiden door verschillende mechanismen verklaard kan worden. Ook suggereren onze simulaties dat de positie van Vlaanderen op dit vlak via verschillende maatregelen, zowel op het vlak van onderwijsbeleid, het arbeidsmarktbeleid als het economisch beleid, verbeterd kan worden. Zoals eerder geconcludeerd is een combinatie van maatregelen op al deze gebieden allicht de meest succesvolle strategie (Verhaest et al., 2013). Uiteraard dient de exacte grootte van de gesimuleerde effecten van deze maatregelen met de nodige omzichtigheid benaderd te worden. Gezien de omvang van de standaardfouten zijn ze louter indicatief. Bovendien zijn er, naast het onderzoek dat de basis vormde voor onze simulaties, nog maar weinig andere studies uitgevoerd naar de determinanten van mismatch op macro niveau. Verder onderzoek, gebaseerd op andere datasets en een grotere steekproef van landen, is dan ook zeker aangewezen.

Dieter Verhaest

Sana Sellami

Faculteit Economie en Bedrijfswetenschappen – Campus Brussel, KU Leuven

Rolf van der Velden

ROA – Universiteit Maastricht

Noten

1. Dit heeft betrekking op alle landen uit de HEGESCO en REFLEX surveys, met uitzondering van Zweden, Litouwen en Turkije. Voor meer uitleg hieromtrent en een gedetailleerde overzicht per land van de incidentie van mismatch verwijzen wij naar Verhaest et al. (2013).
2. De output gap meet het verschil tussen werkelijk en potentieel BBP. Een positieve (negatieve) waarde duidt op hoogconjunctuur (laagconjunctuur).

Bibliografie

- Acemoglu, D. (1998). Why do new technologies complement skills? Directed technical change and wage inequality. *Quarterly Journal of Economics*, 113, 1055-1089.
- Allen, J., & van der Velden, R. (2007). *The Flexible Professional in The Knowledge Society: General Results of the REFLEX Project*. Springer.
- Baert, S., Cockx, B., & Verhaest, D. (2013). Overeducation at the start of the career: stepping stone or trap? *Labour Economics*, 25, 123-140.
- Barro, R., & Lee, J. (2001). International data on educational attainment: updates & implications. *Oxford Economic Papers*, 53, 541-563.
- Battu, H., Belfield, C., & Sloane, P. (1999). Overeducation among graduates: a cohort view'. *Education Economics*, 7, 21-39.
- Croce, G., & Ghignoni, E. (2012). Demand and supply of skilled labour and overeducation in Europe: a country-level analysis. *Comparative Economic Studies*, 54, 413-439.
- Du Caju, P., Fuss, C., & Wintir, L. (2007). Downward Wage Rigidity for Different Workers and Firms: An Evaluation for Belgium Using the IWFP Procedure. *ECB Working Papers*, 840.
- European Commission. (2011). On the development of benchmarks on education and training for employability and on learning mobility. *Commission Staff Working Paper*, 670, Brussels.
- Humblet, S. (2007). *Horizontale mismatch op de arbeidsmarkt: literatuurstudie (SSL Rapport OD2/2007.2)*. Leuven: Steunpunt Studie en Schoolloopbanen.
- McGuinness, S. (2006). Overeducation in the labour market. *Journal of Economic Surveys*, 20, 387-418.
- OECD. (2006). *Employment Outlook*. Paris: OECD.
- OECD. (2008). *Main Science & Technology Indicators*. Paris: OECD.
- OECD. (2010). *Indicators on Employment Protection – annual time series data 1985-2008*. Paris: OECD.
- OECD. (2012). *Tax Benefit Models*. Paris: OECD.
- Venn, D. (2009). Legislation, collective bargaining and enforcement: updating the OECD employment protection indicators. *OECD Working Papers*, 55p.
- Verhaest, D., & Omeij, E. (2003). Overeducation in the transition from school to work: the case of Flanders. *The Netherlands' Journal of Social Sciences*, 39, 202-226.
- Verhaest, D., & Omeij, E. (2013). 'The relationship between formal education and skill acquisition in young workers' first jobs'. *The Manchester School*, 81, 638-659.
- Verhaest, D., Schatteman, T., & Van Trier, W. (2014). Overeducation in the early career of secondary Education Graduates: An Analysis Using Sequence Techniques'. *Young*, forthcoming.
- Verhaest, D., Sellami, S., & Van der Velden, R. (2013). *Differences in horizontal and vertical mismatches across*

- countries and fields of study*. niet gepubliceerd rapport.
- Verhaest, D., Van Trier, W., & Sellami, S. (2011). Welke factoren bepalen de aansluiting van onderwijs en beroep? *Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken*, 27, 415-436.
- Verhaest, D., & Van der Velden, R. (2013). Cross-country differences in graduate overeducation. *European Sociological Review*, 29, 642-653.
- Wolbers, M. (2003). Job mismatches and their labour-market effects among school-leavers in Europe. *European Sociological Review*, 19, 249-266.